

نظام دانشگاهی و مطالعات میان رشته‌ای (توصیه‌های سیاستی خرد، میانی و کلان)

پژوهشگر

دکتر حمیده دباغی

عضو هیأت علمی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی

مشاوران علمی طرح

دکتر یونس نوربخش

دکتر سید تقی امید نائینی

ناظر طرح

دکتر سید احمد فیروز آبادی

سفارش دهنده

معاونت علمی پردیس البرز

آذرماه ۱۳۹۸

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور

دباغی، حمیده، ۱۳۶۱-
نظام دانشگاهی و مطالعات میان‌رشته‌ای (توصیه‌های سیاسی خرد، میانی و کلان)/ پژوهشگر حمیده دباغی؛ مشاوران علمی طرح یونس نوریخس؛ سیدتقی امیدنائینی؛ ناظر طرح سیداحمد فیروزآبادی؛ سفارش دهنده معاونت علمی پردیس البرز.

مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
فروست
شابک

تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۹.
ص: ۱۰۸.
انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۲۳۰.
978-964-03-0086-2

وضعیت فهرست‌نویسی
موضوع
موضوع

فیبا
تحقیق میان‌رشته‌ای
Interdisciplinary Research

شناسه افزوده
شناسه افزوده
شناسه افزوده
شناسه افزوده
شناسه افزوده
شناسه افزوده
رده‌بندی کنگره
رده‌بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

نوربخش، یونس، ۱۳۴۴-
Nourbakhsh, Younes
فیروزآبادی، سیداحمد، ۱۳۵۰-
دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات. University of Tehran. Press.
دانشگاه تهران. پردیس البرز. معاونت علمی.
Q۱۸۰/۵۵ ۱۳۹۹
۰۰۱/۴
۷۲۶۵۶۳۹

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.
(این کتاب با کاغذ حمایتی به چاپ رسیده است.)

عنوان: نظام دانشگاهی و مطالعات میان‌رشته‌ای (توصیه‌های سیاسی خرد، میانی و کلان)
پژوهشگر: دکتر حمیده دباغی

مشاوران علمی طرح: دکتر یونس نوریخس - دکتر سیدتقی امیدنائینی

ناظر طرح: دکتر سیداحمد فیروزآبادی

سفارش دهنده: معاونت علمی پردیس البرز

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران به سفارش معاونت علمی پردیس البرز دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با پژوهشگر است»

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	خ
مقدمه.....	ذ
فصل اول - ماهیت و ضرورت مطالعات میان رشته‌ای در نظام دانشگاهی.....	۱
مقدمه فصل اول.....	۱
مطالعه فرارشته‌ای.....	۹
انواع مطالعه میان رشته‌ای.....	۱۰
هدف و کارکرد مطالعات میان رشته‌ای.....	۱۲
ضرورت شکل‌گیری مطالعات میان رشته‌ای.....	۱۵
مطالعات میان رشته‌ای در اسناد بالادستی.....	۲۱
اقدامات ایران برای میان رشته‌ای شدن نظام دانشگاهی.....	۲۲
فصل دوم - موانع میان رشته‌ای شدن در نظام دانشگاهی.....	۲۷
مقدمه فصل دوم.....	۲۷
مروری بر موانع میان رشته‌ای شدن در نظام دانشگاهی (تحلیل متون همایش میان رشته‌ای).....	۲۹
جمع‌بندی فصل دوم.....	۵۰
فصل سوم - ملزومات و عوامل توسعه مطالعات میان رشته‌ای در نظام دانشگاهی.....	۵۳
مقدمه فصل سوم.....	۵۳
عوامل توسعه مطالعات میان رشته‌ای در سطح خرد.....	۵۵
عوامل توسعه مطالعات میان رشته‌ای در سطح میانی.....	۵۹
عوامل توسعه مطالعات میان رشته‌ای در سطح کلان.....	۷۱
جمع‌بندی فصل سوم.....	۷۴
فصل چهارم - نتیجه‌گیری: توصیه‌های سیاستی میان رشته‌ای شدن.....	۷۵
مقدمه فصل چهارم.....	۷۵
راهبرد ۱: توسعه مطالعات میان رشته‌ای از طریق تقویت بستر فرهنگی-اجتماعی.....	۷۵
۱-۱- ارتقای فرهنگ کار گروهی.....	۷۵

ث □ نظام دانشگاهی و مطالعات میان‌رشته‌ای

- ۱- ۲- تقویت زیرساخت‌های تعاملی و شبکه میان‌رشته‌ای ۷۶
- ۱- ۳- مقابله با مقاومت‌های فردی و ساختاری ۷۷
- راهبرد ۲: بازنگری ساختاری برنامه‌های آموزشی و پژوهشی ۷۸
- ۱- ۲- برنامه‌های درسی شخصی‌شده ۷۸
- ۲- ۲- تغییرات محتوایی برنامه‌های درسی میان‌رشته‌ای ۷۹
- ۲- ۳- تأکید بر پژوهش‌های کاربردی و تقاضامحور ۸۰
- راهبرد ۳: مطالعات میان‌رشته‌ای به‌مثابه هدف راهبردی ۸۲
- راهبرد ۴: نهادسازی (تغییرات اداری و بوروکراتیک) به‌منظور توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای ۸۲
- راهبرد ۵: حمایت مالی از مطالعات میان‌رشته‌ای ۸۳
- راهبرد ۶: انحصارزدایی از دانشگاه در عین استقلال آن ۸۴
- منابع ۸۷

پیوست‌ها ۸۹

- پیوست اول: اسامی مصاحبه‌شوندگان در پروژه تحقیقی اول میان‌رشته‌ای تحت عنوان کتاب اول ۸۹
- پیوست دوم: مقالات بدون کدگذاری ۹۱
- پیوست سوم: فهرست سخنرانی‌ها و مقالات کنفرانس ملی نقش مطالعات میان‌رشته‌ای در توسعه علمی و کارآفرینی کشور تحلیل‌شده در کتاب حاضر ۹۳
- لیست مقالات مورد تحلیل در پژوهش حاضر ۹۳

فهرست جداول و تصاویر

- جدول ۱. ماهیت مطالعات میان‌رشته‌ای در نظام دانشگاهی ۲
- تصویر ۱. ماهیت و ویژگی‌های مطالعات میان‌رشته‌ای در نظام دانشگاهی ۸
- جدول ۲. ماهیت مطالعات فرارشته‌ای در نظام دانشگاهی ۹
- تصویر ۲. ماهیت مطالعات فرارشته‌ای در نظام دانشگاهی ۱۰
- جدول ۳. انواع مطالعه میان‌رشته‌ای در نظام دانشگاهی ۱۰
- تصویر ۳. انواع مطالعه میان‌رشته‌ای در نظام دانشگاهی ۱۱
- جدول ۴. هدف و کارکرد مطالعات میان‌رشته‌ای ۱۲
- تصویر ۴. هدف و کارکرد مطالعات میان‌رشته‌ای ۱۴
- جدول ۵. ضرورت شکل‌گیری مطالعات میان‌رشته‌ای ۱۵
- تصویر ۵. ضرورت میان‌رشته‌ای شدن در نظام دانشگاهی ۲۰
- تصویر ۶. مروری بر اهداف مطالعات میان‌رشته‌ای در اسناد فرادستی ۲۱
- جدول ۶. مطالعات میان‌رشته‌ای و اسناد فرادستی ۲۱
- جدول ۷. اقدامات عملی در حوزه میان‌رشته‌ای ۲۳
- تصویر ۷. اقدامات عملی در ایجاد مطالعات میان‌رشته‌ای تاکنون ۲۵
- تصویر ۸. موانع و چالش‌ها در شکل‌گیری و توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای (یافته‌های پژوهش اول میان‌رشته‌ای) ۲۸
- جدول ۸. موانع میان‌رشته‌ای شدن در نظام دانشگاهی ۲۹
- تصویر ۹. موانع میان‌رشته‌ای شدن در نظام دانشگاهی ۴۶
- جدول ۹. موانع میان‌رشته‌ای شدن در نظام دانشگاهی در ابعاد سه‌گانه خرد، میانی و کلان ۴۷
- تصویر ۱۰. موانع میان‌رشته‌ای شدن در نظام دانشگاهی ۴۹
- تصویر ۱۱. الزامات و عوامل شکل‌گیری و توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای ۵۴
- جدول ۱۰. عوامل توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای در سطح خرد ۵۵
- تصویر ۱۲. عوامل توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای در سطح خرد ۵۸
- جدول ۱۱. عوامل توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای در سطح میانی ۵۹
- تصویر ۱۳. عوامل توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای در سطح میانی ۷۰
- جدول ۱۲. عوامل کلان اثرگذار بر توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای ۷۱

ح □ نظام دانشگاهی و مطالعات میان‌رشته‌ای

تصویر ۱۴. عوامل توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای در سطح کلان.....	۷۳
جدول ۱۳. اسامی مصاحبه‌شوندگان، تخصص و سمت‌ها.....	۸۹
جدول ۱۴. مقالات بدون کدگذاری.....	۹۲

پیشگفتار

دانشگاه تهران، به‌عنوان نماد آموزش عالی در ایران و دانشگاه مرجع، چندی است که بر اهمیت توسعهٔ میان‌رشته‌ای‌ها تأکید دارد و پردیس البرز دانشگاه تهران را به‌عنوان متولی اجرا و گسترش این امر برگزیده است. پردیس البرز دانشگاه تهران نیز علاوه بر امور متعدد اجرایی مانند ارتباطات وسیع با گروه‌های آموزشی، دریافت درخواست‌های گروه‌های آموزشی برای تصویب میان‌رشته‌ای‌های جدید و غیره در حوزهٔ مطالعاتی نیز گام‌های مهم و باارزشی برداشته است.

ادارهٔ پژوهش پردیس البرز دانشگاه تهران از سال ۱۳۹۷ بر آن شد تا مطالعات و پژوهش‌های نظام‌مند و مشخص و گام‌به‌گامی را در حوزه‌های میان‌رشته‌ای به انجام برساند. در این راستا، سه فاز مطالعاتی در نظر گرفته شد. در فاز اول، تحت نظارت پردیس البرز دانشگاه تهران، مصاحبه‌های متعددی با بدنهٔ اجرایی، سیاست‌گذاری و عوامل خرد میان‌رشته‌ای (اعضای هیئت‌علمی و پژوهشگران میان‌رشته‌ای) انجام گرفت و تحلیل و تفسیر شد. در این پژوهش، اشاره شد که گفتمان میان‌رشته‌ای هنوز در دانشگاه شکل نگرفته است و البته موانع شکل‌گیری و شرایط تسهیل آن نیز در این پژوهش مشخص شد. خروجی این پژوهش در قالب گزارشی پژوهشی در دست چاپ است.

در فاز دوم، پردیس البرز دانشگاه تهران، اقدام به برگزاری همایش و انتشار کتابچهٔ مجموعه مقالات و سخنرانی‌های کنفرانس ملی نقش مطالعات میان‌رشته‌ای در توسعهٔ علمی و کارآفرینی کشور کرد و کتابچهٔ چکیده‌های همایش را به‌صورت کتاب و مجموعه مقالات به‌صورت دیجیتالی (سی‌دی) منتشر ساخت. در فاز سوم، تلاش شده که ترکیبی از دو فاز قبل به‌دست آید و از این طریق، بتوان به توصیه‌های سیاستی مفیدی برای دانشگاه دست یافت؛ بنابراین تمامی مقالات و سخنرانی‌های فاز دوم نیز به شیوهٔ پژوهش اول (تحلیل تماتیک) تحلیل شدند و در کنار یافته‌های پژوهش، ابتدا برای هریک از موضوعاتی مانند تعریف ویژگی‌ها، اهمیت و کارکرد حوزه‌های میان‌رشته‌ای، جایگاه آن‌ها در اسناد بالادستی، موانع و بازدارنده‌ها در قالب مدل‌ها و نمودارهایی ارائه شد. درنهایت نیز توصیه‌های سیاستی در سه بعد خرد، میانی و کلان از آن استخراج شد که در پژوهش حاضر ملاحظه می‌شود.

مقدمه

جهان امروز جهان وابستگی‌های متقابل، پیوندهای ناممکن و عبور از خط و مرزهای مشخصی است که دانش و علوم را به یکدیگر نزدیک، وابسته و مرتبط می‌سازد. از این منظر، حوزه‌های میان‌رشته‌ای، پاسخ هوشمندانه سیستم دانشگاهی و پژوهشی به شکاف میان علوم چندگانه و نیازهای چندبعدی زندگی روزمره است. حال اینکه تا پیش از این مسیر، جهان شاهد تسلط رشته‌های مشخصی بود؛ رشته‌هایی که در هر یک، دغدغه‌های و حوزه‌های فکری خاصی وجود داشته است.

با نیم نگاهی به تاریخ سیر علوم می‌توان ملاحظه کرد که تا پایان قرن ۱۸ و طی موج اول طبقه‌بندی علوم، هنوز رشته‌های علمی تنوع اندکی داشته‌اند. در این دوره، علم مبتنی بر نظام استاد-شاگردی و کاربرد ابزارها و روش‌های ساده بود و مهارت‌ها در علوم نیز عمدتاً دستی و سرعت تغییرات علمی بسیار کند بود. از منظر ارتباطات علمی نیز روابط بسیار محدود بود و رسانه جمعی وجود نداشت. اما با آغاز قرن نوزدهم و حتی تا بخش اعظمی از قرن بیستم، موج دوم علم ظهور و استقرار یافت و نهادینه شد. طی این موج دوم، طبقه‌بندی و تخصصی‌شدن علمی رشد یافت. این تحولات سبب خودکار شدن ابزارها و پیشرفت روش‌های علمی شد. همچنین مهارت‌های فکری از اواخر قرن بیستم اهمیت یافتند. علم کم‌وبیش در میان همگان تعمیم یافت و جنبه‌ای حرفه‌ای به خود گرفت. اما روند تغییرات در اینجا متوقف نشد. سرعت تحولات ساختاری پس از انقلاب الکترونیکی از اواخر قرن بیستم تحول مفهومی تازه‌ای را پدید آورد که موج سوم نامیده می‌شد. در موج سوم، ساختار درختی در طبقه‌بندی علم تحول یافت و طی این تحول، دیگر به‌سادگی معلوم نبود که کدام دسته از علوم، علوم پایه هستند. در واقع علم، ساختار شبکه‌ای یافت و مفهوم تخصص علمی دگرگون شد. جهش بزرگ رایانه‌ای و انقلاب نرم‌افزاری نیز موجب شد تا خلاقیت و فناوری اطلاعات، جایگزین مهارت‌های دو موج پیشین شود؛ بنابراین چرخه‌های زندگی و کار عمیقاً مبتنی بر دانش شد و اقتصاد دانش‌بنیان ظهور یافت. در این دوره، ارتباطات و تعامل بین‌الذهانی در علم افزایش یافت (فراستخواه، ۱۳۹۱: ۵۹) و پیشرفت علوم و پیوستگی میان آن‌ها موجب از میان رفتن مرزهای بین آن‌ها و حرکت از علوم بسیط به علوم پیچیده و چندگانه شد.

در این زمان دیگر حوزه‌های میان‌رشته‌ای نه فقط به‌مثابه نیازمندی خاص دوره کنونی، بلکه به‌عنوان پاسخی به آسیب‌های تسلط رشته‌های علمی و فرهنگ‌رشتگی بر بدنه آموزش عالی و جامعه پژوهشی معرفی شدند. این آسیب‌ها عبارت‌اند از: تخصص‌گرایی، مدرک‌گرایی و انحراف از اهداف نظام آموزش عالی و نهاد دانشگاه.

در این رویکرد نو، حوزه‌های میان‌رشته‌ای با بینشی کاملاً متفاوت، پژوهشگران و فعالان عرصه آموزش عالی را نسبت به محدودیت‌ها و ضعف‌های باقی‌ماندن در چارچوب مرزهای رشته‌ای آگاهی می‌دهند و به آن‌ها جسارت عبور از این مرزها را می‌بخشند. تعصبات رشته‌ای نیز که عموماً پیامد نه‌چندان مطلوب تخصصی‌شدن افسارگسیخته رشته‌های دانشگاهی است، به مدد به‌خدمت‌گرفتن نگرش میان‌رشته‌ای به حاشیه رانده می‌شود و این فرصت فراهم می‌آید تا جست‌وجوگران از امکانات و قابلیت‌های رشته‌های دیگر علمی بهره‌مند شوند (شهامت و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۷).

از منظر رابطه میان دانشگاه و جامعه نیز باید افزود که مطالعات میان‌رشته‌ای پاسخی برای نیازهای دنیای واقعی، صنعت و خدمات مورد نیاز جامعه هستند و در عالم حرفه‌گری و بازار کار، نه‌تنها با مسئله‌محوری ذاتی‌شان به نیازها پاسخ می‌دهند، بلکه با ایجاد تقاضاهایی نو، هم زمینه کارآفرینی و اشتغال‌زایی را در جامعه فراهم می‌آورند و هم بر کیفیت کالاهای تولیدشده می‌افزایند. درواقع، یک رشته علمی فقط از جنبه‌ای خاص به جهان می‌نگرد که ممکن است جامع نباشد، اما حوزه‌های میان‌رشته‌ای با تلفیق مرزهای علمی، دیدگاهی چندجانبه و جامع را به مسائل ارائه می‌دهند که بی‌تردید کاربردی‌تر نیز هست.

چنین رویکردی در دانشگاه‌های جهان نیز با اقبال مواجه است و در گزارش‌های جدیدتر فرهنگستان ملی علوم با عنوان «سهیل پژوهش میان‌رشته‌ای» نیز عنوان شده که برنامه‌های میان‌رشته‌ای در حال گسترش‌اند؛ برای مثال در دانشگاه کلمبیا، تعداد دانشجویانی که رشته آن‌ها میان‌گروهی یا میان‌رشته‌ای بوده در یک دوره ده‌ساله منتهی به سال ۲۰۰۴ رشد چشمگیری داشته است (شهامت و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۲). در دانشگاه بریتیش کلمبیا در کانادا، از ابتدای تأسیس در سال ۱۹۴۹ به مقوله میان‌رشته‌ای توجه شده است و به‌مرور، گروه‌های آموزشی و برنامه‌های درسی مختلف با ماهیت میان‌رشته‌ای در این دانشگاه راه‌اندازی شده‌اند (مهر محمدی و کیدوری، ۱۳۹۷: ۱۰). مثال‌های متعددی در این خصوص وجود دارد که گواهی بر تعدد مراکز و پژوهشکده‌های میان‌رشته‌ای است که در مرز علوم مختلف امروزه شکل گرفته‌اند و مشغول به کارند. میان‌رشته‌ای‌شدن امروزه حتی ساختارهای گروه‌های آموزشی را درنور دیده و استادان و اعضای هیئت‌علمی نیز در این مسیر سعی داشته‌اند تا به روال رایج در چند حوزه تخصصی مشغول به کار باشند و از این قافله عقب نمانند. برنامه‌های درسی نیز از این ساختار منعطف و مورد نیاز حوزه‌های میان‌رشته‌ای به دور نمانده و به‌وفور می‌توان دانشکده، کالج و دانشگاه‌هایی را یافت که دانشجویان را با ارائه برنامه‌های درسی سفارشی ترغیب به ادامه تحصیل می‌کنند.

در ایران، با توجه به الزام بند د ماده ۴۹ قانون برنامه چهارم توسعه و همچنین بند ب ماده ۱۵ قانون برنامه پنجم توسعه مبنی بر بازنگری در رشته‌های دانشگاهی بر مبنای نیازهای اجتماعی، بازار کار و تحولات علمی در راستای توسعه علوم میان‌رشته‌ای (سند قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۹)

توجه به طراحی برنامه‌های میان‌رشته‌ای در سال‌های اخیر مورد توجه بوده، اما هنوز الگوی مناسبی برای توسعه این نوع برنامه‌ها فراهم یا بررسی و تحلیل نشده است (مهر محمدی و کینوری، ۱۳۹۷: ۸).

نظر به اهمیت میان‌رشته‌ای شدن نظام دانشگاهی، این کتاب به‌مرور دیدگاه محققان و متخصصان مطالعات میان‌رشته‌ای در زمینه موانع و تسهیلگرها می‌پردازد. پژوهش حاضر مشتمل بر چهار فصل است. در فصل اول، به تعریف، ماهیت، کارکرد و ضرورت مطالعات میان‌رشته‌ای و همچنین جایگاهشان در اسناد بالادستی می‌پردازیم. فصل دوم به معرفی موانع میان‌رشته‌ای شدن دانشگاه در ایران با توجه به مجموعه سی سخنرانی پژوهش اول میان‌رشته‌ای‌ها، تحلیل چهل مقاله^۱ و یازده سخنرانی کتاب دوم مجموعه مقالات و سخنرانی کنفرانس ملی میان‌رشته‌ای‌ها^۲ اختصاص دارد. در فصل سوم، عوامل تسهیلگر در توسعه مطالعات میان‌رشته‌ای ارائه می‌شود. فصل چهارم نیز سیاست‌هایی برای میان‌رشته‌ای شدن دانشگاه‌ها، در قالب توصیه‌هایی مجمل و مفید ارائه می‌کند.

در این پژوهش، به‌منظور تحلیل متن مقالات و سخنرانی‌های «کنفرانس ملی نقش مطالعات میان‌رشته‌ای در توسعه علمی و کارآفرینی کشور»، از تکنیک تحلیل مضمون/تماتیک استفاده شد. تحلیل مضمون، یکی از مهارت‌های عام و مشترک در تحلیل‌های کیفی است و کدگذاری مضامین را فرایند پیش‌نیاز تحلیل‌های اصلی و رایج کیفی می‌داند. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. مضمون صرفاً روش کیفی خاصی نیست، بلکه فرایندی است که می‌تواند در بیشتر روش‌های کیفی به‌کار رود. به‌طور کلی، تحلیل مضمون، روشی است برای:

- دیدن متن؛
 - برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتبط؛
 - تحلیل اطلاعات کیفی؛
 - مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان یا فرهنگ؛
 - تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی (Boyatzis, 1998 به نقل از عابدی و همکاران، ۱۳۹۰).
- همچنین در این پژوهش، به‌منظور استخراج مقوله‌ها از نرم‌افزار روش تحقیق کیفی مکس کیو.دی.ای. استفاده شد. داده‌های متنی (مقالات و سخنرانی‌ها) در سه مرحله کدگذاری شدند. طی این سه مرحله و با کدگذاری باز داده‌ها، به تدریج از دل کدها مفاهیم، از دل مفاهیم مقوله‌های فرعی، و از دل مقوله‌های فرعی، مقوله‌های اصلی استخراج شدند. سپس به تفکیک و تناسب موضوعی هر فصل، نتایج و یافته‌ها ارائه شد.

۱. از مجموع ۴۰ مقاله، فقط ۲۶ مقاله دارای کدهای مرتبط با موضوع این کتاب بودند و از آن‌ها استفاده شد.
۲. اسامی صاحب‌شوندگان و سخنرانان و فهرست مقالاتی که نکاتی در باب موضوع این پژوهش از آن‌ها استخراج شده، در پیوست ۱ کتاب حاضر موجود است.

س □ نظام دانشگاهی و مطالعات میان‌رشته‌ای

درمجموع، ۳۱۰ مفهوم، ۳۲۹ مقوله فرعی سطح اول و دوم، ۳۰ مقوله اصلی، ۶ راهبرد و ۱۱۵ توصیه سیاستی در این پژوهش ارائه شده است.

در آخر لازم می‌دانم که از جناب آقای دکتر نوربخش و جناب آقای دکتر نائینی، مشاور محترم و معاونت محترم علمی، جناب آقای دکتر فیروزآبادی ناظر علمی و حرفه‌ای، جناب آقای دکتر وصفی معاونت محترم اجرایی و همچنین سرکار خانم آیناز نوری کارشناس محترم پژوهش، کمال تشکر و تقدیر را داشته باشم که در این مسیر پژوهشی، همواره از هیچ‌گونه کمک و حمایتی دریغ نکردند.